

crkva u svijetu

POGLEDI

»NOVA KATOLIČKA MORALKA« J. G. MILHAVENA

Jordan Kuničić

Uvijek je bilo nedosljednosti na konkretnom moralnom području. I bit će ih. Moral je uvijek u nekoj krizi. A moralka?¹ Ona se mora usavršavati, ali čuvajući konstante i mudro postupajući s varijantama. Bitno ostaje, a sporedno se mijenja.²

Pitanje je upravo u tome. Treba li u katoličkoj moralci reinterpretirati bazu? Polog vjere? Neki misle da nije dovoljno usvojiti nov način izražavanja, nove oblike, nego da treba slobodno pristupiti kritičkoj analizi vjerskog pologa. Tako se stvara *nova moralka*.

I zastupnici takvih radikalnih promjena uviđaju da treba izrađivati detaljne planove, nove sistematizacije i pri tome budno paziti da se ne upadne u heterodoksiju, herezu.³ Pred nama je objavljena Riječ. Nitko joj ne smije ništa bitno nadodavati, ništa dokidati, ništa bitno mijenjati.⁴

Još nešto. U teološkim istraživanjima nije dopušteno usvojiti pozitivnu dvoumicu kao polaznu točku nepristranog istraživanja, jer su teološke premise *objavljene*. Njih prihvaćamo vjerom (Denz 2738). Danas se te dvoumice pojavljuju najprije kao naglašeni pluralizmi. Iz pluralizma ide se u to dvoumno stanje, iz dvoumice (sumnje) u lutanja, iz neznatnih lutanja do hereza ili nijekanja objavljenih istina.

Uzimam jedan pokušaj stvaranja nove moralke. U naslovu sam taj izraz stavio u navodne znakove, jer je smatram pseudo-moralkom u mnogim točkama i pseudo-katoličkom. Pisac je John G. Milhaven. Služim se francuskim prijevodom pod naslovom *Vers une nouvelle morale catholique*, 1972, str. 1—207. Pisac nastoji odgovoriti na osnovna pitanja katoličkog morala svodeći ih na 13 točaka.

¹ Vidi J. K., *Kriza moralke ili morala*, CuS, 3/1967/39-49.

² Vidi J. K., *Nova moralka*, BS, 2/1966/206-219.

³ G. Spicq, *Theologie mor. du N. T.* 1965, II, 206-219.

⁴ Pavao VI. u Poruci *Quinque iam anni* od 6. XII. 1970.

1. Ima li apsolutnih moralnih normi?

Pisac odgovara ovako: Samo je jedna apsolutna norma morala: *Ljubiti*, ljubiti uistinu, tj. tako da se od te ljubavi vide dobri rezultati. Te rezultate moraš provjeravati po načelima empirije i pragmatičnosti oslanjajući se na osobno i kolektivno iskustvo. U ime pronađenih principa na bazi takva iskustva možeš doći do korisnih i opće vrijednih normi, npr. do principa da se ne smije ograničavati sloboda mladića u razvoju, jer to ograničavanje urađa kobnim posljedicama. Naprotiv, masturbacija, izravna kontracepcija, pa i rastava braka u iznimnim slučajevima, na bazi iskustva, mogu biti izvorom pozitivnih posljedica, time iznimno mogu biti i prihvaćene.

Očito je da J. G. Milhaven izvodi svoju apsolutnost iz okvira čovječje ograničenosti i prolaznosti, iz sudioništva u bitku, a ne iz vlasti Bitka u sebi. Drugim riječima: ovalo zamišljena apsolutnost posve je stvorena od čovjeka, po njegovim kriterijima, u njegovim okvirima. Ona je, dakle, relativno apsolutna, ali je apsolutna (po njegovu mišljenju).

Kako pripisati apsolutnost jednoj praktičnoj kategoriji, pretvoriti je u normu, a ne diferencirati je? Apsolutna je Ljubav-Bog (1 Iv 4, 16), a ljubav prema bližnjemu je podređena ljubavi prema sebi i Bogu. Apsolutizirati ljubav prema bližnjemu znači deificirati čovjeka.

Augustinovi su kroz vjekove apsolutizacijom ljubavi prema Bogu činili kriv korak. Njihova formula: Ljubi Boga kao cilj, a ostalo radi njega, vrijedi u ontološkom, ali ne u logičkom redu, a J. G. Milhaven ljubav prema bližnjemu pretvara u *primum ontologicum i primum logicum*. To su pozicije stvaranja kršćanstva *prema dolje*, konformiranja zahtjevima situacijske etike; jednostavno: to je nauka neomodernizma.

Zar se prava ljubav mjeri jedino po pozitivnim rezultatima? Forsirajući to rezoniranje, došli bismo do legalizma, formalizma, a ne bismo dali prednost nutrini, što je Kristov poziv (Mt 5, 25; 7, 21; 9, 4). Po plodovima se pozna stablo i po djelima proroci, ali poznavajući stablo i proroke može se jasno predvidjeti kakav će biti plod i kakva djela (Mt 7, 9—10; 16—17). Pitanje je kuta iz kojeg se fenomen promatra. Govoriti o katoličkoj moralci, a ne voditi računa o Učiteljstvu katoličke Crkve znači ne voditi računa o sadnici Oca nebeskoga (Mt 15, 13).

Tendencija je J. G. Milhaven-a svesti moralku na sociologiju. Pozitivne znanosti nisu normativne, naša je moralka normativna. Određen je cilj, određena sredstva, a među njima je vršenje Božjih zapovijedi. Treba opsluživati sve što je Krist naredio (Mt 28, 20), do jedne kovrčice (Lk 16, 17). Tko pogriješi u jednoj stvari, postaje krivac sviju (Jak 2, 10). Dekalog je na snazi (Mt 19, 19). Bez zapovijedi nema ulaska u Nadživot (Mt 19, 17). Katolička moralka je davno zauzela svoje stanovište u vezi s racionalizmom kao i u vezi s teorijom »svršenog čina«.⁵

2. Čovjek kao Božji sugospodar (suodlučitelj)

J. G. Milhaven priznaje da »nova« moralka priređuje »spektakl skandala« time što čovjeka ne smatra samo podložnikom, nego odgovornim delegatom ili avla-

⁵ Denz 2908 sl: 2956 sl.

štenikom da sam u konkretnim situacijama povijesti odluči što ima činiti kao dobro, a što odbacivati kao zlo. Što danas traži punina života? Da čovjek kao »biće-za-drugoga« stvarno čini dobro u životu po načelu ljubavi. Danas treba gledati na današnje vrednote kao što su sloboda, socijalne reforme. A u braku? Treba stvarati odnose s partnerom u znaku osobnosti, a ne insistirati na nedopuštenosti tjelesnih bludnih veza. Čovjek danas nije pozvan da se boji rastave braka, nego neka se boji nezdrave atmosfere u braku, lažne zajednice u bračnom životu.

Govoriti o čovjeku kao punovlasniku Božjem znači zastupati više puta zabačeni racionalizam i autonomizam (Denz 2903; 2956 sl.). Bog se ne može odreći svoga vrhovništva, prepustiti čovjeku da on odlučuje što je dobro, što je zlo. Takav je pokušaj skupo stajao praoca u Edenu. Osnovni je čovječji poziv da dokaže svoj osjećaj ovisnosti i podložnosti volji Božjoj. U tome je i njegova veličina.

Krist se nije usudio ići protiv volje Očeve; dapače, proglasio je pokoravanje volji Očevoj sadržajem svoga boravka na zemlji (Hebr 10, 7; Iv 4, 34). A za čovjeka koji u načelu odbija volju Božju ne možemo reći da je spreman Boga ljubiti (Iv 14, 21 i 24). Nema binomija između ljubavi Božje i vršenja Božje volje, to su sinonimi. A kada se sjetimo čovječje prirodene slabosti, bit će nam očito da čovjek ne može postići svoj razvoj bez milosti (Tit 2, 11). Pelagijanizam i semipelagijanizam i danas dižu glavu, ali su i za danas i za budućnost odbačeni (Iv 15, 5; Denz 373 sl.).

Različiti naglasci na jednu normu ne mijenjaju njezinu bit. Ako se naglašuje potreba da bračni drugovi stvaraju atmosferu topline te se brinu za rast osobnosti, ne znači da je prestala vrijediti ona Kristova: »Što je Bog sjedinio, neka čovjek ne nastavlja« (Mt 19, 6). Niti je Bog dokinuo osudu bludnosti i druge nečistoće (Ef 5, 3) kao ni preporuku i zahtjev da bračna postelja bude neokaljana (Heb 13, 4; 1 Sol 4, 3). Apsolutiziranje vremenske kategorije *danas* znači isto što i relativiziranje kategoričkih moralnih zabrana i zapovijedi. A to je neoprostiv idejni i vjerski delikt.

Nikakve vremenske razlike, nikakve socijalne promjene ne mogu bitno promijeniti imperativne naravnog zakona. Crkva ih može tumačiti, ona ih mora čuvati, ali ona nije »začetnica nijednog od tih zakona, pa ne može o njemu samovoljno ni odlučivati; ona je samo njegova čuvarica i tumačiteljica, i nikad joj neće biti dopušteno da proglasi dopuštenim ono što nije dopušteno zbog svoga unutamnjeg i nepromjenljivog protivljenja istinskom dobru čovjeka« (Pavao VI u HV br. 18).

Ljubav nije kategorija koja bi bila sama po sebi dobra. Ona se mora valorizirati prema objektivnim normama morala. Cilj neće nikada posvećivati sva sredstva, jer ih ima koja su po naravi zla. A ljubavi ima bezbroj vrsta. Kršćanska je ljubav sveta, poslušna ljubav, odgovorna ljubav. Kriva je autonomija svesti sve obveze na ljubav, a nju proglasiti neovisnom (GS br. 41). Čovjek je najčasniji subjekt u prirodi, to je stara istina, ali uvijek ostaje Božji podanik (GS br. 16). Akomodirati se potpuno svijetu znači izdati Propetoga. Ljudska mudrost ne spašava (Mt 10, 39; 1 Kor 1, 21).

3. Stvaralačka aktivnost

Ako moralka nema apsolutnih normi, kako će prema J. G. Milhavenu određivati što je dobro, a što zlo? Neće uopće određivati, odgovara on, nego će čovjek sam stvarati rješenja, davati odgovore prema uspjesima kojima se posao privodi kraju. Doći će vrijeme da će stručnjaci s područja psihologije, sociologije i drugih pozitivnih znanosti biti meritorni moralisti. Dobar je čin ako vodi prema dobru, uspjehu, a kako ima mnogo putova koji tamo vode, treba ispitati sve na iskustvu. Odgovornost je u centru nove moralke. Možda će se u god. 2000. misliti protivno onome što se danas misli o sterilizaciji, homoseksualnosti i nekim drugim prijepornim pitanjima današnjice, jer će se zahtjevima bračnog života i uočavanju posljedica tih zahvata dati pravo odlučivanja, a ne nekim objektivnim, nepromjenljivim normama.

Nema sumnje da ove tvrdnje vode u »herezu alkicije«, čovjeku pripisuju istinu koja je vlastita samo Božjem stvaralačkom umu. Drugim riječima, J. G. Milhaven ponovno upada u autonomizam (Denz 2903; 2956—62). A nametati drugima nerealne, himerične snove o moralu u 2.000. godini ljudske povijesti — mogao bi ikogod reći da mogu samo paranoidni tipovi. Ako govorimo o čovječjoj odgovornosti, znači da od njega tražimo neka bude spreman primiti nagradu i kaznu od višega od sebe, a Bog je preko svojih moralnih normi uvijek iznad čovjeka. Odgovornost nas stavlja pred savjest, pred Boga, pred objektivni red morala. Priznajemo da je čovjek odgovoran, i upravo zbog toga mora biti spreman dati račun za svako odstupanje od tih kriterija morala (savjesti, objektivnog reda, morala, Božje volje izražene u moralnim normama).

I opet J. G. Milhaven s nepovjerenjem gleda na zakone, kao da su zakoni krivi što neki ljudi ne znaju živjeti korektno alko ih na to ne nagoni zakon. U tim slučajevima nije krivnja na »dreserima«, nego na onima koji nisu u stanju postupati ispravno alko ih na to ne vodi dressura. A isto tako on zazire od objektivnog, apsolutnog reda morala, koji je apsolutniji u tzv. negativnim (niječnim) nego afirmativnim (jesnim ili potvrdnim) moralnim normama. Istina ostaje ista: »Ima ih koji se usuđuju ustvrditi da ne postoji čudoredni zakon koji bi nadilazio vidljivi svijet i samoga čovjeka, koji bi bio posve nuždan i općeobvezatan, i konačno, jednak za sve.«⁶

Kršćanstvo je značilo napredak prema poganstvu upravo u ovoj tezi o apsolutnosti moralnog zakona (Rim 3, 8). U sebi zli čini nikada ne smiju postati predmetom svjesnog čina. A postali bi alko bi ih netko naređivao, savjetovao, na njih pristao, odobravao ih, hvalio, zaštićivao, pomagao, dapače alko im se ne bi protivio (koliko bi mogao i morao) ili bi zlonamjerno šutio (kada bi mogao i morao govoriti).

Nikakva umjetnička invencija, nikakvo stvaralaštvo ne mogu čovjeka dispensirati od osobne odgovornosti za svako djelo. Polagat će račun za njih (Rim 14, 12), jer Bog je i sudac (1 Pet 4, 5); za svaku zlu riječ (Mt 12, 36). Jest, Bog je povjerio čovjeku razne talente, ali ne na autonomnu, vrhovnu odgovornost nego na *odgovornu* odgovornost, jer će morati dati račun za svoje upravljanje (Lk 16, 2).

⁶ Ivan XXIII. u MetM, br. 205: J. K., *Katolička moralika — teme*, 1972, I, str. 63 sl.

Sv. pismo obiluje zabranama i zapovijedima. To su sve one bez kojih je nemoguće postići blaženstvo, ući u kraljevstvo nebesko, kao npr. Iv 3, 5, ili Mt 7, 21, ili 1 Kor 6, 10 gdje se govori kako razni grijesi isključuju iz kraljevstva nebeskog. Učiniti pojedinca zadnjom instancijom u određivanju što je dobro a što zlo isto je što i uništiti moral u začetku. Čovjek može i mora prosuditi akciju, ali ne kriterij morala. Savjest je apsolutna norma morala samo ako je pravilna i sigurna, u protivnom je slučaj u slijepa, a slijepac ne može voditi pravim putem (Mt 15, 14).

4. Rasprava o pobačaju

Moderni je čovjek autonomne naravi, dinamičan. On voli sekulariziranu moraliku, kao da Boga nema. Dovoljno mu je iskustvo vjekova i pomisao na potrebe društva ili druge ovezemne motive. Zametak (embrio, foetus) nije čovjek, pa nema ni ljudskih prava. Važna je majka, i važne su potrebe društva, npr. reguliranje porođaja. Foetus niti vidi, niti čuje, niti shvaća. Ako to traži zrela ljubav, može se prihvatiti, i tako će nestati mnogo društvenih sukoba u današnjim vjernicima, koji su, zbog toga što ne prihvaćaju ove teorije, šizofreni. Tako J. G. Milhaven.

Ovdje je suvišno iznositi dokaze protiv pobačaja, jer se o tome raspravlja u sistematskoj moralici.⁷ Teologija tijela, (kako se to danas neki izražavaju), počiva na cijeni koju kršćani imaju o čovjeku, o njegovu životu i njegovu pozivu u Nadživot. Ona počiva na čovječjim pravima, na njegovu dostojanstvu, na pravom i integralnom humanizmu. S druge strane, zabrana pobačaja dolazi od činjenice da je samo Bog gospodar života i smrti. A kad se radi o prekidu života u majci, dobro dođu riječi Pavla VI. da »što je subjekt slabiji, on više potrebuje zaštite, i veća je dužnost svih ljudi da taj subjekt zaštite, a na to je dužna u prvom redu majka dok ga nosi.«⁸

J. G. Milhaven nastoji moraliste dovesti do kontradikcije. On umuje ovako: Klasični moralisti dopuštaju ubojstvo u slučaju samoobrane, u slučaju rata, indirektnog pobačaja i sl. Ili moraju, nastavlja on, osuditi i te slučajeve, ili dopustiti pobačaj u slučaju liječničkih i drugih indikacija. U svakom, naime, slučaju radi se o ubojstvu čovjeka.

Međutim, J. G. Milhaven je sebi dao vrlo lošu ocjenu u moralici. On, osim toga, polazi s krive pretpostavke da od XVII. st. pojam naravi ne znači više neku određenu, stalnu zakonitost, nego suverenitet čovječji i da s prirodom postupa kreativno, da je preinačuje, stvara. Time J. G. Milhaven miješa konstante od varijabilnih elemenata, jer danas kao i prije vlada načelo: *Ne ubij!* Defekti ili odstupanja od nekog načela nisu drugo nego znak dekadencije. Priroda i dalje nastavlja svoj kurs i u fiksnosti bitnih i u varijabilnosti nebitnih pojava.

Osim toga J. G. Milhaven potcjenjuje odgovornost čovječju za svaki svijesno-voljni-slobodni čin, kao da bi ikada bilo dopušteno činiti što je u sebi zlo. Svaki je čin bremenit odgovornošću za vječnost (Mt 5, 28; 12, 36; Rim 14, 12). Još gore, J. G. Milhaven valorizira dobro i zlo prema

⁷ J. K., *Znanost spasenja*, sv. IV, br. 114- 15.

⁸ Vidi *L' Osservatore Romano* od 9-10. XII. 1972.

ovozemnim kriterijima u protivnosti s kriterijima Božje volje izražene u Objavi.

U slučaju rata, indirektnog pobačaja i samoobrane počinitelj se ne pokreće ubojstvom kao predmetom svoga svjesnog čina, nego održava pravilo o podređenosti vrednota. Uzmimo pitanje samoobrane. Napadnuti sebe brani, i to je vrhovni zakon. Brani se kako može i koliko je dovoljno. Ako nema drugog adekvatnog sredstva obrane do takvog da završi ubojstvom nepravednog napadača, ovo ubojstvo je mimo i protiv nakane onoga koji se brani. Iz postupka napadnutoga slijede dva učinka: obrana sebe (dobar), i (mimo nakane) odbacivanje napadača zadavanjem rane (zao). Budući da je svakome njegov život bliži, tim postupkom nastaje zakonita kompenzacija. Relativiziranje pobačaja ima svoju polaznu točku u hedonizmu, jer postoje posve adekvatna rješenja da uopće ne dođe do začeca, npr. suverenstvo bračnih drugova nad spolnim nagonom. Ljestvicu vrednota treba poštovati kao i vrednote. Reda se u ljubavi treba držati kao i same ljubavi, jer taj red je zahtjev iste ljubavi.

5. Preispitati i pojam grijeha?

J. G. Milhaven konstatira da i »dobri katolici« počiju manje držati do grijeha. Rjeđe pristupaju ispovijedi. Skloni su odobriti vanbračne seksualne odnose. Tradicionalna moralka drži da je svaki svjesno-voljeni-slobodni čin protiv Božje volje grijeh, ali to treba preispitati, odnosno odbaciti. Čovjek ne može Boga odbaciti jednim činom, jer čovjek se ne može potpuno angažirati niti definitivno izreći »svoje Ja« jednim nastupom, nego serijom ili dugim nizom nastupa. Bog je otac i zaručnik, a ne Zakonodavac, pa je važno kako se čovjek odnosi prema ljubavi, koje posljedice ima njegovo djelovanje, koliko drugomu čini zla, a sve se to događa dugotrajnim i različito stupnjevanim nastupima.

Ako među katoličkim vjernicima ima nedosljednosti ili odstupanja od poziva, ne slijedi da ta odstupanja dokidaju zakon. Kada bi grijesi dokidali zakon, davno bi morali nestati svi zakoni. Odstupanja od vjernosti označuju slabost, degeneraciju, a ne načelnu promjenu u samim zakonima.

Jasno je da čovjek nije odgovoran za pojedine čine nego koliko je svaki od njih doista plod svijesti, htijenja, slobode. Ima mnogo olakšavajućih okolnosti. Teža je situacija ako je grijeh prešao u naviku, ako ima kobnijih posljedica i sl. Teži je grijeh ako se ponavlja, nego ako se rijetko ili samo jednom počinio.

Sv. pismo je jasno. Strogo je i prema jednoj riječi (Mt 12, 36), prema govornosti (Jak 3, 5 sl.), jednom pogledu (Mt 18, 9), jer u jednom pogledu može biti preljub (Mt 5, 28), a najbolji je put kratkoća govora (Mt 5, 37; Jak 5, 12). Otac svoga sina kara (Heb 12, 7). Pojedini čini stvaraju predstavu zadnjeg suda (Iv 5, 29). Važne su i same misli, skrovnite želje, radovanja u srcu (Mt 9, 5; 1 Tim 6, 9).

Hoćemo li prosuđivati grijeh samo po kriterijima horizontale bez osvrta na vertikalu, tj. bez religioznog kriterija? To čine neomodernisti, ali to nije na čast jednom katoličkom moralistu, ako želi pisati *katoličku* moralku. Zatvoreni humanizam ni na kojem polju ne rješava potpuno problem čovjeka. Odbaciti osvrst na Boga, pa i samo kao metodu

istraživanja, znači zaniijekati da čovjek mora formirati svoju savjest prema objektivnom redu morala (GS br. 50), a okrnjiti ljudsku osobnost (GS br. 41) i dovesti u pitanje vječno spasenje (GS br. 43).

Znam, bilo bi pogrešno naglašavati samo strogost. Mudrost se sastoji u skladu naoko suprotiv elemenata. Moralna se rviiednost i svetost sastoje u skladu blagosti i strogosti, pravde i ljubavi, milosrđa i odlučnosti. Bog je sklad svih tih čovjeku često puta teško spojivih moralnih kategorija. Jedno je van sumnje: prema slabima Bog je milostiv, prema okorjelima je strog. Vječno je spasenje ozbiljan posao, pa nas na nj može spremiiti samo intrasingentna, poslušna ljubav, a grijeh je negacije te ljubavi. To može biti i jedan jedini čin, kao što je bio Judin.

6. Za slobodom!

J. G. Milhaven izjavljuje da ne odobrava ni rušenje zakona, ni nijekanje autoriteta, ni potrebu opomene i prisile, nego da nastoji čovjeka osvijestiti da iznutra, iz ljubavi prema slobodi bude svoj, suveren, velik. Iz tog kuta promatra slobodu i veli da se u vrijednosti slobode sastoji jedina i apsolutna veličina čovjekova. Neka čovjek sebe izgrađuje, stvara, uzdiže, ali polazeći iznutra, od sebe. Čovjek je čisti čin ljubavi, a ona je sloboda, čovjek je sloboda. Od god. 1785. filozofi nalaze čovječju veličinu u samom čovjeku. Ovako treba zamisliti slobodu, iako se to ne sviđa onima koji nisu navikli na radikalne promjene. Ali to je činjenica. Za slobodom ide današnji čovjek svim svojim silama. Napose mladi.

U čemu je ovdje radikalna promjena u poimanju slobode? Kao da slobodu shvaća na posve autentičan način, a s druge strane govori jezikom modernista ili egzistencijalista. Ali taj pojam slobode ne odgovara onom pojmu kojim se ljudi obično služe, životnom pojmu slobode za koju svi znamo da je ograničena raznim propisima naravnog i Božjeg zakona iznutra i pravima drugih ljudi izvana.

Racionalizam tvrdi da je čovjek arbitrar dobro i zla, i to suvereno, ali to Crkva ne prihvaća (Denz 1702 sl). Činjenice nisu kriterij istine, i sve se pozitivne znamenosti moraju ispitivati u svjetlu Objave (Denz 2959; 2961; 3042). A sloboda? Ona je čovječja osobina. Čovjek je ovisan, ograničen, pa kako bi ijedna njegova osobina bila neograničena i posve suverena? Čak se i čovječje samoodlučivanje mora svesti na viši faktor svakog gibanja, svake djelatnosti (Denz 3622; o naravi slobode vidi Denz K 1 ab; C 7 ea; D 3bd).

Čovjekova sloboda ne može biti apsolutna ni sa psihološkog gledišta.⁹ Kršćanska je filozofija filozofija života. Služi se izrazima i pojmovima kojima se služe ljudi u svakidašnjem životu. Ta filozofija razlikuje slobodu od slobodštine, slobodu u psihološkom smislu od slobode u etičko-moralnom smislu. Ona zna da je čovjek prije svega osoba, a da je sloboda samo vlastitost te osobe.¹⁰ Zna da zamišljati čovječju slobodu bez Boga znači pretvarati čovjeka u biće neovisno od Boga, u buntovnika ili anarhista, u strašno biće.¹¹

⁹ J. Leclercq, *Saisir la vie...*, 1965., str. 88.

¹⁰ Ivan XXIII. u PinT, br. 9-10.

¹¹ Ivan XXIII. u MetM, br. 215.

7. Znanosti o ljudskom ponašanju

To su, piše J. G. Milhaven, pozitivne znanosti, osobito psihologija, antropologija, patologija. One nas uče da je čovjek JA s dubinskim predjelima gdje se stvaraju psihološke navike (sklonosti, tendencije, mitovi i sl.). Ti predjeli čovječjeg bića igraju presudnu ulogu u čovječjem ponašanju. Prvo pitanje koje moramo postaviti kada se nađemo pred raznim grijesima ili zastranjenjima jest: Koji je uzrok tim pojavama? Onaj duboki i onaj najdublji. Umjesto priziva na moralčku možda bi bilo bolje prizvati se na te znanosti. Ne bi li one s dubokom izmijenile javni život?

Veliku pomoć pruža moralci psihološko promatranje čovjeka. Moralčka to cijeni i mnogo drži do ispravnog valoriziranja navika, čuvstava i strasti u ljudskom činu. Ipak, nikada neće dopustiti da pozitivne znanosti uzmu ulogu normativnih znanosti. Neka se one drže svoga objekta i svoje metode. Zbog toga je Crkva odbacila svako opravdanje masturbacije koju su neki psiholozi ili psihopatolozi htjeli opravdati u ime bolesti. Po stoput budi rečeno da moralčka nema riječi u slučaju stvarne bolesti, ali masturbacija zaslužuje diskvalifikaciju sa strane objekta (Denz 3684; 687; 897; 1367). I ne proglašujemo je vrijednom diskvalifikacije jer je zabranjena, nego je zabranjena jer je u sebi vrijedna diskvalifikacije.¹²

Koliko je istina da ima mnogo faktora što djeluju na čovječje samoodređenje, istina je također da je ta čovječja odlika pozitivna, stvarna i kod normalnih ljudi dovoljna sposobnost da nastupaju kao neki kraljevi svemira (Denz 1555) svjesni svoje odgovornosti pred savješću, pred čovječanstvom i pred Bogom.

Bi li »nova« moralčka u pitanju grijeha, oslonjena na pozitivne znanosti mogla promijeniti ljudski život? Neka svakomu bude slobodno u sebi graditi kule kakve mu se vide, ali pozitivnim se znanostima ne može priznati posvemašnja autonomija u odnosu na vjeru i moral (GS br. 36; 59), niti proglasiti dobrim i dopuštenim što je u sebi zlo i nedopušteno, jer je objektivni red dobra i zla iznad čovjeka (Denz 3043).

8. Kritika tradicionalne moralke

Vrhovni nazivnik moralnog valoriziranja jest ovaj: Bog želi da čovjek živi na zemlji autentičnim životom u razumijevanju i ljubavi s drugim ljudima. Zbog toga se ne smijemo vezati uz apsolutne norme, nego se obratimo empiriji, pa ćemo vidjeti da treba preispitati neke stare norme u pitanju nakazne djece, seksualnih doživljaja, kontracepcije, eutanazije, samoubojstva, laži itd. Dopustiti protivno onome što je tradicionalna moralčka naučavala značilo bi omogućiti živjeti autentičnijim životom, u skladu sa zahtjevima socijalnog života i po jasnoj intuitivnoj spoznaji praktične istine kako je doživljuje ljubav.

U ovoj kritici tradicionalne moralke nalaze se načelna i pojedinačna pitanja o kojima se raspravlja na drugim mjestima. O načelnim pitanjima, kako je potrebno u mnogočemu neke stvari promijeniti u predavanju moralke — u nas se dosta pisalo.¹³ O pojedinim pitanjima se pisalo i piše u posebnim člancima, studijama ili u priručnicima.

¹² Pio XII. u izdanju Utz-Groner, br. 4783-4786.

¹³ BS, 2/1966/, 206-219; Cus, 2/1968/, 33-47; BS 2/1970/, 231-248 itd.

Iako nije ugodno etiketirati razne sustave, ipak se teško oteti dojmu da u J. G. Milhavenovim teorijama ima primjese raznih sustava o kojima se također u katoličkoj moralci dosta piše. Ima u njegovim tezama ponešto *relativizma*, jer niječe apsolutnu vrijednost općenito prihvaćenih moralnih načela, odnosno bitnu demarkaciju između dobra i zla; niječe objektivni red morala, a uvodi načelne iznimke. Naginje i na *pozitivizam*, te neke druge teorije i sustave.

Što je svim tim sustavima zajedničko? Antiintelektualizam, tj. borba protiv logosa, a time i nehotice omogućavanje idejnog kaosa. Kakav je Bog imao plan s čovjekom to nam je dosta jasno iz Sv. pisma i iz promatranja stvarnosti, naravnog zakona, struktura bića i njihovih bitnih odnosa. Autentičan je samo onaj život koji je u skladu s tim Božjim planom; u ljubavi — da, ali u poslušnoj ljubavi koja je sinonim za opsluživanje Božjih zapovijedi. O opravdanosti pozicija tradicionalne moralike u pitanjima navedenim od J. G. Milhvena raspravlja se na svojim mjestima. A obzir na socijalnost uvijek treba da bude podređen obziru na čovječji odnos prema Bogu, jer Bog je iznad svih ljudi, bilo pojedinačno promatranih, bilo u društvu.

9. Lojalna opozicija u Crkvi

J. G. Milhaven tvrdi da kršćanska poslušnost dolazi pod upitnik kada se radi npr. o kontroli porođaja, o stavu prema svojoj savjesti, o pitanju Crkvenog naučavanja, o stavu Crkve prema kontracepciji, o liturgijskim promjenama, o Indeksu pogibeljnih knjiga itd. Treba usvojiti poslušnu odgovornost, to jest lojalnu opoziciju. Tko stvori svoje mišljenje, protivno Crkvi, ali je spreman poslušati ako mu Crkva nametne šutnju taj se nalaz u lojalnoj opoziciji. A to je stanje potrebno i korisno, bremenito dobrim plodovima. I oni iz opozicije su Crkva, i služe Crkvi.

Svima je jasno da Crkva ne može otkrivati nove dogme, nove životne istine. Mnogo manje to mogu pojedinci. Reći da je Crkva cijeli Božji narod znači reći sve i ne reći ništa, jer u Božjem narodu postoje i učitelji, upravitelji, suci, pastiri, a postoje i podložnici, učenici, upravljani.

Ne može se opravdano misliti protivno onome što nas naučava službena Crkva. Treba vjerovati sve što je objavljeno, onako kako je objavljeno, i tako naučavati druge (Mt 28, 20). Nitko neka se ne usudi bilo što nadodati, oduzeti ili bitno mijenjati (Gal 1, 8). Jest, postoji dosta široko područje za pluralizam mišljenja i izražavanja, ali uvijek »salva fide et disciplina« (Denz H 1b). Ustvrditi nešto što je protivno ili protuslovno s naučavanjem Crkve na području vjere i morala znači jednostavno otkazati poslušnost, a to je isto što i otkazati ljubav, kompromitirati posao spasenja.

Što je to »lojalna opozicija«? Sv. pismo govori o opozitorima, i to herecicima, nevjernicima, antikristu koji je opozitor i suparnik Božji.¹⁴ Apostoli trajno upozoravaju svoje učenike neka se čuvaju lažnih učitelja.

¹⁴ Kao u bilj. 3. I, 213, bilj. 3, 280-284, bilj. 2.

Objavljenu istinu treba prigrliti integralno. Protiv egzoteričnih ideja sv. Ivan upućuje vjernike na nepromjenljivost onoga što su čuli od početka (1 Iv 2, 2; 2, 27). Heterodoksija se straši predaje. Ona uvodi avanturske novotarije, a pravi vjernik je skroman, čedan, svjestan svoga neznanja. Crkva posjeduje karizmu nepogrešivosti, ne pojedinac. Crkva nosi kolektivnu odgovornost, a ne svaki pojedinac. Ona ima iza sebe vjekove, a ne pojedinac. A nastupi Crkvenog učiteljstva nisu nastupi pojedinca, recimo jednog Pape, to su i proučavanja stručnjaka, savjetovanja s odabranim misliocima, konačno, to je nastup u snazi mandata primljenog od Krista.

10. Odgovorna neposlušnost u Crkvi

Milhaven ukazuje na neposlušnost nekih teologa u vezi s enciklikom HV. On iznosi i dobro poznate »argumente«, uzete većim dijelom iz tzv. dokumenta B (odgovorno očinstvo).

Ovdje bi trebalo reći da je prije svega potrebno da se izrazi protumače. Što znači »odgovorna neposlušnost«? Nema sumnje da će svatko biti odgovoran Bogu za neposlušnost, jer poslušnost je vrлина, a svaka je vrлина kao zapovijed ili norma. Kao da J. G. Milhaven misli da je važno da neki teolozi imaju pouzdanja u sebe i svoj razum, a to znači da se izdižu iznad Crkvenog učiteljstva pa su mu spremni suditi.

Mnogo se o tom pitanju u nas pisalo pa ovdje neću o tome ništa dodavati, jer bi to značilo ponavljati što je već rečeno. Pavlu VI. su bili poznati »razlozi« tog dokumenta B, pa je ipak snagom svog auktoriteta napisao da je u raznim prijedlozima bilo pokušaja rješavanja pitanja »koji su odstupali od moralne nauke o braku što ju je čvrstom postojanošću iznosilo Crkveno učiteljstvo« (HV br. 6).

11. Je li važno biti katolik?

Razne činjenice u životu Amerike, piše J. G. Milhaven, stavljaju katolike pred upitnik o svrsishodnosti ili potrebi pripadati Katoličkoj Crkvi. On se raduje što je katolik, ali smatra da je važnije što osjeća da ljubi i da je ljubljen.

Po sebi je jasno da ovo posljednje poglavlje, pošto je pisac u 12 poglavlja toliko oslabio Crkveni auktoritet, dolazi kao primjena oslabljenih pozicija. Bilo bi bolje da je ukazao na razne propuste, nesmotrenosti, nerazboritosti, nedosljednosti, izdajstva katolika u Americi, pa bismo više optuživali te katolike, nego pripadnike drugih vjeroispovijesti i nevjernike što ne prelaze na katoličku vjeru kako su prelazili prije. Ta je činjenica najbolji indikator ozbiljne odgovornosti katolika, u prvom redu svećenika, teologa i drugih mjerodavnih vjerskih faktora u Americi.

Da skratim odgovor na pitanje, upozoravam na temeljito napisane stranice J. Guittona⁴⁵ i na riječi Pavla VI. u *Vjerujemo* izrečene dne 29. VI. 1968. u čl. 12—17. Tu se nalazi dovoljan osvrt na refleksije J. G. Milhavena. Drugi vat. sabor je naglasio potrebu traženja i pripadanja Crkvi

⁴⁵ J. Guitton, *Što vjerujem*, Zagreb, 1972, str. 98. i sl.

u DH, br. 1, gdje se Crkva naziva nositeljicom prave religije i jedinstvene Kristove Crkve, a na mnogim je mjestima naglasio vezu Crkve s misterijem spasenja kako se može vidjeti u dokumentima istog Sabora.

Završetak

Usporedimo li ovu moralku s pokušajima nekih drugih moralista-moderanista u Francuskoj, npr. I. Leppa (*La Morale Nouvelle*, 1963), ili M. Oraisona (*Une Morale pour notre temps*, 1964) i nekih drugih, naći ćemo iste elemente. Svi se slažu u slabljenju ili nijekanju objektivnog reda morala; upadaju više ili manje u situacijsku etiku. A od nje je i započela svoj put tzv. »nova« moralka.

Ne treba isticati kako se J. G. Milhaven i ostali nalaze pod utjecajem protestantskih teoloških pisaca, kako se može vidjeti u djelu J. Sperma Weilanda pod naslovom *La Nouvelle Theologie*, 1969. Ono što me potaklo da napišem ovaj članak jest činjenica da i kod nas ima slaganja s tim idejama, i to pod maskom »novih«, »suvremenih« ideja, a one nas bacaju daleko natrag u pretkršćansko doba.¹⁶

Mnogo se apelira na slobodu misli, istraživanje, pluralizam mišljenja. Ta je fraza uzeta s područja onih koji ne priznaju objavljene moralne norme. Pod tom se parolom krije subjektivizam i relativizam u moralu. A vjernik zna da se rasprave smiju odvijati u znaku one »eodem sensu eademque sententia«, ili »salva fide et disciplina«, ili »cum Apostolicae Sedis iudicium non intercesserit« (Denz 3625).

U vjeri nije dopuštena dvoumica miti kao polazna točka istraživanja, jer vjera je uvijek posluš, posvemašnje predanje Istini (Denz 2738), a pozitivna dvoumica znači nijekanje vjere, obustavljanje vjerskog pristanka. Drugi vatikanski sabor naučava u duhu predaje da vjera posjeduje svoje principe, svoju metodu (GS br. 59). Slobodna su istraživanja, ali »morali ordine communicate utilitate servatis« (GS br. 59). Vjernost Riječi mora biti uvijek prva preokupacija svakog kršćanina. Kako jučer, tako danas i sutra.

¹⁶ Vidi BS, 4/1972/, 383-390.